

Розділ 3. Держави доколумбової Америки

Держави, які утворилися на території Америки до завоювання її європейцями, - Імперія інків (Тауантинсуйю), держави-міста майя, Імперія ацтеків - становлять інтерес для історії держави і права. Хро-нологічно вони є ровесниками європейського Середньовіччя, але за характером цивілізації належать Стародавньому світові і неолітичній цивілізації. Європейські «варвари» - франки, германці, англосакси, галли створили свою державність на уламках Римської імперії, уві-бравши її досвід, пройшовши через безлад Великого переселення на-родів та знаючи культуру заліза і маючи за плечима три тисячі років політичної історії. Держави інків, ацтеків, майя формувалися за умов неолітичної культури, яку європейські народи «пройшли» задовго до формування своєї державності. Якщо розглядати політичну історію з позиції рівня матеріальної культури, «знарядь праці» та «класової боротьби», то в інків, майя, ацтеків до приходу іспанців не могло бути державності. Але історія часто не вписується в теоретичні формули. Держава інків - Тауантинсуйю - являє собою класичний зразок давньої аграрної деспотії і разом з державами ацтеків та майя є переконливим доказом того, що у процесах політогенезу велику роль відіграє необ-хідність управління значними масами людей, об'єднаних будь-якою значущою функцією. Що стосується «класової» складової політогене-зу, то вона, безумовно, присутня в державному процесі, але не стільки як першопричина, скільки як його продукт.

В юридичній літературі історія стародавніх державних утворень Америки до цього часу все ще є справжньою білою плямою, оскільки практично відсутня в навчальному обігові. Між тим на Американсько-му континенті вже на рубежі II-I тисячоліть до н. е. існували високо- розвинені цивілізації, які не поступалися Крито-Мікенській, яка нада-лі стала основою державних утворень у народів майя, інків, ацтеків. Історія цих держав дає багатий матеріал для виявлення як закономір-ностей, так і значної своєрідності державотворчих процесів у різних народів, у різних регіонах земної кулі, показує цікаві модифікації по-літичних «моделей» організації суспільства. Зрозумілий інтерес, на-приклад, до давніх Афін, Спарти, Риму, чия політична історія, за тра-дицією, визнається колискою наших історичних концепцій. Але якщо історія Афінської республіки з її 150-170 тисячами вільного населення (включаючи жінок та дітей) вважається досить солідним полем для історичних узагальнень, то на не меншу увагу в цьому плані має за-слуговувати, наприклад, держава інків - Тауантинсуйю, на 3 млн ква-дратних кілометрах якої проживало від 10 до 15 млн населення, що мало при таких гігантських розмірах і технологіях неоліту добре по-ставлену адміністрацію, централізоване управління, яке забезпечувало безперебійне функціонування величезного господарського механізму та швидкий темп зростання населення.

Значний інтерес становлять давні держави Латинської Америки, особливо Держава інків, для дослідження процесів формування ранньокласової аграрної деспотії, її формаційної належності, ролі громади в ранньокласовій державі, ранніх форм права.

Сучасна наука не має даних щодо наявності на Американському континенті аборигенної людини. На відміну від Африки, Азії, Європи, Австралії, де історія людства налічує сотні тисяч років, на Американському континенті людина, як це загально визнано, з'явилася тільки близько 20 тис. років до н. е., прийшовши сюди вже в «готовому вигляді» з Азії, як вважають, через Берингову протоку.

Через Аляску переселенці розповсюдилися по Північній і Південній Америці, утворивши тут численні племена та народності.

Етнічна і політична історія народів Америки цікава тим, що вона тривалий час (до XV століття) проходила в ізоляції від історії Старого Світу. Держави інків, майя, ацтеків та інших народів, що виникли тут, не зазнавали зовнішніх впливів і формувалися за умов по суті неолітичної матеріальної культури, не знаючи бронзи, заліза, гончарного кола та колеса.

Однак держави, що виникли тут в умовах неоліту, досить часто відзначалися великими розмірами, чіткою, продуманою організацією управління та господарювання і свідчать про те, що в генезі державності, незалежно від рівня матеріальної культури, значну роль відіграє необхідність управління великими колективами людей, пов'язаних деякою спільною функцією, найчастіше - виробничою.

Найбільш ранні сліди людини в Америці з'являються наприкінці геологічного періоду, відомого під назвою плейстоцен. У цю епоху безперервних міграцій людина проникає і в Америку. Залишки давніх стоянок знайдено уздовж річки Колумбія, в штаті Орегон, а також у різних місцях Аляски та на узбережжі Берингової протоки. Тут, скоріше за все, і проходив той шлях, яким кочові племена з Азії могли потрапити на Американський континент. Судячи з фізичного типу більшості індіанців, батьківщину їхніх предків слід шукати в Азії (пряме волосся, вузькі очі, випуклі щелепи). Прибульці поступово рухалися на південь з долини Юкону та Маккензі через Орегон і Неваду в Південну Каліфорнію. Приблизно 15 тис. років тому в Новому Світі знаходилася вже маса людей. Про тисячоліття, які минули з моменту їхньої появи до утворення історичних індіанських племен, майже нічого невідомо. Те, що дійсно відбувалося у цей час, смутно

відображено в різноманітних знахідках, на основі яких відбувалася археологічна реконструкція подій минулого. Потім з'явилися перші зародки племен. На зміну полюванню і збиранню прийшов більш осілий спосіб життя, заснований на землеробстві, яке в індіців з'явилося, мабуть, близько 5 тис. років до н. е. Воно стало важливим стимулом розвитку культури і пройшло у своєму розвитку два етапи.

Перший етап - поява зародків землеробства, коли воно було лише одним із способів добування їжі, підпорядкованим полюванню та збиранню.

Другий етап - докласичний (2000 рік до н.е.) характеризується розвиненим землеробством, яке відіграло вирішальну роль в еконо-міці багатьох племен. Шляхом селекції було виведено маїс (кукуру-дзу) - 4000 рік до н. е. Одержані знання швидко поширилися на сусідні області. Завдяки цьому індіці стали вирощувати томати, квасолю, диню, гарбуз, бавовну, картоплю та інші рослини. Через це відпала необхідність у полюванні та збиранні. Землеробство в Новому Світі розвилось незалежно від аналогічних досягнень в Європі та Азії. Жодна з найважливіших їстівних рослин, які становили основу харчування індіців, не була відома у Східній півкулі до Колумба. Але і головні продукти індоєвропейців - пшениця, ячмінь та рис не були відомі в Америці.

У VII столітті н. е. у Новому Світі зародилися декілька індіських цивілізацій. У гірських районах Анд доінкські племена проклали через хребти, які оточували їх, мережу шляхів і мостів, спорудили циклопічні будови - храми і фортеці, складені з багатотонних, ретельно обтесаних гранітних брил, які утримувалися на місці тільки завдяки законам рівноваги. Кераміка і тканини індіців стояли в одному ряду з найкращими зразками Стародавнього Світу. Континентальну частину США та Канади заселяли племена, які перебували на значно нижчому ступені розвитку. Північноамериканські індіці не знали астрономії, математики, інженерного мистецтва та писемності. Тут не було величезних міст з палацами та храмами, не було вимощених каменем шляхів, якими ступали жерці та царські процесії. Життя тут протікало у тісному зв'язку з природою.

В Америці налічувалося близько 160 мовних груп, які розпалися на 1200 діалектів, тобто більше, ніж у всьому іншому Стародавньому світі. Біля 400 великих племен займали 15 окремих культурних областей. За багато століть до Конквісти індіці вирощували не менше 20 важливих їстівних рослин, які надалі подвоїли землеробний потенціал світу. Вони одомашнили ламу, альпаку, індичку, качок та бджіл. Жителі Анд досягли значних успіхів у галузях медицини і застосування наркотиків. Здійснювалися хірургічні дослідження, включаючи таку складну операцію, як трепанація черепа - вилучення уламків кісток для зменшення їхнього тиску на мозок. Вироби із золота і срібла з'явилися в Центральній

Америці лише в порівняно пізній історичний період. Відкриття металів не призвело тут до переходу в залізний вік. Новий Світ навечно залишився у кам'яному віці. Доколумбова цивілізація Америки дійшла свого апогею без найважливіших досягнень давнини, притаманних Старому Світові - без плавлення металів, без колеса, плуга та гончарного кола.

Глава 20. Міста-держави майя

§ 1. Утворення держави

§ 2. Суспільний устрій

§ 3. Державний устрій

§ 4. Право майя

Глава 21. Імперія інків

§ 1. Утворення держави

§ 2. Суспільний устрій

§ 3. Державний устрій

Глава 22. Держава ацтеків